

תקציר

מאחר אל האני: הדהודי דמותו של אלישע בן אבויה בסיפור 'פת שלימה' לש"י עגנון

עירית נגר

מאמר זה עוסק בסיפורו של ש"י עגנון 'פת שלימה' ועוקב אחר מסעו של גיבור הסיפור כמסע תיאולוגי לבחינת משמעות לימוד התורה וקיום מצוות בעידן המודרני. המאמר מתמקד בדמות אחת שהגיבור פוגש במהלך מסעו, דמותו של גרסלר. באמצעות אזכורים אינטרטקסטואליים רבים המופיעים בסיפור סביב דמות זו היא נקשרת לדמות תלמודית מוכרת ומורכבת – אלישע בן אבויה, שכונה 'אחר'. חכם זה, שכפר מתוך כותלי בית המדרש, חי לאחר חורבן בית המקדש, בתקופה קשה של גזרות שמה, ובחר במודע לעבור על מצוות השבת ועל שלוש המצוות שנאמר עליהן ייהרג ובל יעבור. אלישע בן אבויה מבטא בדמותו המורכבת את הקונפליקט המרכזי של הסיפור, היחס שבין תורה למעשה, מכיוון שהוא בחר במודע שלא לקיים את מצוות התורה אך להמשיך ליהנות ממנה הנאה אינטלקטואלית. הוא הפך לחוטא המסרב לוותר על שליטתו בלימוד התורה, ובכך הציב לחכמים שאלות קשות, והם אכן עסקו בהן לא מעט: מה ערכה של תורתו ללא מעשים? והאם ניתן להתייחס אליה במנותק ממעשיו?

המאמר מראה את יחס המורכב של חכמים ל'אחר': הם אומנם הוקיעו אותו ואת דרכו התיאולוגית אך בה בעת שימרו מסורות סיפוריות על אודותיו. כמו כן מוצג במאמר יחס האמפתי של המשכילים ל'אחר', שהמשיך באופן מסוים את יחסם של חכמי התלמוד אליו. מתוך כך מתברר כי בחירתו של עגנון להכניס את דמותו של אלישע בן אבויה לסיפור 'פת שלימה' כחלופה לגיטימית לא הייתה מעשה פרובוקטיבי ומנוגד למסורת התלמודית אלא להפך, מעשה שהמשיך אותה. באמצעות האזכורים האינטרטקסטואליים הרבים בסיפור המחיש הכותב שכבר בתלמוד הוכנס 'אחר' אל תוך גבולות השיח התיאולוגי-הדתי, ודעותיו זכו להתייחסות רצינית ועמוקה.

ABSTRACT

FROM THE OTHER TO MYSELF:
THE CHARACTER OF ELISHA BEN ABUYA IN
AGNON'S 'PAT SHLEMA'

Irit Nagar

This article deals with Agnon's story, 'Pat Shlema', in which he follows the protagonist's journey as a way to examine the theological meaning of the Torah study in the modern era. The article focuses on a single character who meets the hero during the journey, Mr. Grassler. The numerous intertextual references that refer to Mr. Grassler show that Agnon intended him to resemble the Talmudic figure of Elisha ben Abuya, the heretic, known in the Talmud as Other (*akher*). Ben Abuya, who was raised in the Beit Midrash, and who lived after the destruction of the Temple in a difficult period of persecutions, chose not to keep the Shabbat commandment and to violate the three commandments that must be observed under any circumstances. Although Elisha ben Abuya rejects obedience to Halakha, he still takes intellectual pleasure in Torah study, leading the rabbis of the Talmud to deal with the tough questions: What is the value of the Torah without its observance? and is it possible to relate to ben Abuya's Torah as isolated from his deeds?

The article shows the complex relationship between the sages of the Talmud and Other: while they condemn him and his theology, they still preserve tales about him. This article shows how Agnon's use of the figure of Elisha ben Abuya in the story 'Pat Shlema' is not provocative. Rather it continues a Talmudic tradition.